

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.1.50>**А. Г. Соломаха**

кандидат юридичних наук, адвокат

ДЕДУКЦІЯ ЯК СПОСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЯВИЩ

В статті були розкриті статті є розкриття особливості дедукції як способу дослідження адміністративно-правових явищ. Встановлено, що методологія адміністративного права передбачає можливість використання дедукції, як загально логічного прийому, при дослідженні адміністративно-правових явищ, що допомагає більш поглиблено розкрити їх сутність. Дедукція в дослідженнях адміністративно-правових явищ найбільше розповсюджена на емпіричному рівні наукового пізнання і в меншій мірі представлена на концептуальному і загальнотеоретичному рівні наукового пізнання. Втім, використання дедукції в дослідженнях адміністративно-правових явищ вимагає дотримання певних правил та вимог, ігнорування яких спотворить результати дослідження. Були визначені наступні проблеми застосування методологічного прийому «сходження від абстрактного до конкретного»: по-перше, дедукція суперечливо трактується у науковій літературі, тобто філософії, філософії права, логіці тощо; по-друге, в науковій літературі мало уваги приділяється специфіці застосування методу сходження від абстрактного до конкретного в праві; по-третє, спроби застосування методу сходження від абстрактного до конкретного є передчасними, у разі, коли не повністю сформовано понятійний апарат, що відображає окремі сторони чи процеси в адміністративному праві; по-четверте, неточність інтерпретації дедукції як методологічного прийому. Як специфічний спосіб мислення сходження від абстрактного до конкретного має власний зміст – сукупність специфічних вимог, принципів, що реалізуються на даному етапі пізнання: 1) початком сходження від абстрактного до конкретного є найпростіша абстракція, що відображає таке відношення предмета, яке є найпростішим у межах досліджуваного предмета; 2) вихідна абстракція в зародку містить усі протиріччя досліджуваного предмета, на основі яких виростають інші відносини та зв'язки; 3) сходження від абстрактного до конкретного здійснюється у процесі розкриття внутрішніх протиріч самої речі, джерела її виникнення та розвитку; 4) послідовність розгляду та відповідно розташування категорій у науці адміністративного права визначається ставленням, яке характеризує найбільш зрілий на момент дослідження стан адміністративно-правового явища; 5) сходження від абстрактного до конкретного не є суто логічним процесом чи процесом «саморозвитку» категорії, а ґрунтується на вивченні реально існуючого світу, суспільства, які при дослідженні постійно перебувають в уявленні дослідника як передумова для їх вивчення та аналізу.

Ключові слова: наука, наука адміністративного права, методологія, методологія адміністративного права, дедукція, індукція, адміністративно-правові явища.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Методологія адміністративного права передбачає можливість використання дедукції, як загально логічного прийому, при дослідженні адміністративно-правових явищ, що допомагає більш поглиблено розкрити їх сутність.

Наприклад, М.М. Терещук стверджує: «Найпоширенішими логічними методами є дедукція та індукція. У процесі наукового пізнання їх не застосовують ізольовано, відокремлено один від одного. Індукція надає можливість здійснити пізнання від окремих фактів до загальних положень про юридичну відповідальність, а за допомогою дедукції здійснюють її дослідження шляхом від абстрактного до конкретного, від загального до особливого» [1, с. 136].

Це яскравий приклад висновку, який висловлюється у наукових джерелах щодо особливостей використання індукції і дедукції в дослідження правових явищ. Тому і не дивно, що дослідники в сфері адміністративного права допускають чимало помилок при використанні методології, бо озвучених вище знань недостатньо для того, щоб отримати максимально приближені до реальності результати дослідження.

По-перше, в у процесі конкретного наукового пізнання індукцію та дедукцію необхідно використовувати відокремлено, якщо предмет дослідження розбивається на окремі фрагменти, частини чи елементи, адже аналіз одного фрагменту може вимагати використання індукції, а іншого – дедукції.

По-друге, кожен метод чи інший інструмент методології завжди має умови своєї «ефективності», дотримання яких дасть результат, максимально приближений до істини (реальності).

Дедукція в дослідженнях адміністративно-правових явищ найбільше розповсюджена на емпіричному рівні наукового пізнання і в меншій мірі представлена на концептуальному і загальнотеоретичному рівні наукового пізнання. Втім, використання дедукції в дослідженнях адміністративно-правових явищ вимагає дотримання певних правил та вимог, ігнорування яких спотворить результати дослідження.

У зв'язку із цим, вважаємо актуальним дослідження дедукції як способу дослідження адміністративно-правових явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Особливості використання методології в дослідженнях адміністративно-правових явищ досліджувались в працях таких вчених, як

В. Авер'янов, С. Бостан, М. Вишневський, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Миколенко, С. Пономарьов, В. Сирих, О. Скакун та ін.

Разом з тим, особливості використання дедукції в дослідження адміністративно-правових явищ не висвітлюються в

спеціальній літературі, а аналіз змісту комплексних наукових праць, що були написані за останні двадцять років, показує, що методи наукового пізнання використовуються невміло (нефахово). Тобто простежується суттєвий розрив між методологією, як засобом дослідження, та результатами дослідження, які іноді не відповідають методологічним засадам.

Постановка завдань. Метою написання статті є розкриття особливостей дедукції як способу дослідження адміністративно-правових явищ.

Виклад основного матеріалу. Абстракція у широкому значенні є результатом початкового етапу теоретичного мислення, яке здійснюється за допомогою такого методологічного прийому як сходження від абстрактного до конкретного (дедукція). Застосування дедукції є необхідним завжди при проведенні досліджень адміністративно-правових явищ, втім особливо дедукція корисна в періоди становлення чи формування наукових теорій, коли досліджуваний об'єкт ще не вивчений на стільки, щоб мати про нього цілісне уявлення. Щоб виявити структуру, властивість, елементи цього об'єкту, потрібно за допомогою існуючих теоретичних визначень проаналізувати більш прості поняття, а за допомогою більш простих понять описати особливості правових явищ на практиці.

Цей спосіб знаходив широке застосування під час становлення і формування сучасної теорії адміністративного права. Наприклад, опираючись на теорії європейського права переглядалися підходи до понять в національному адміністративному праві, а потім на підставі нових понять в адміністративному праві відбувалися зміни на практиці та описувались нова правова реальність.

Загалом же дедукція дає позитивні результати тоді, коли в науці адміністративного права вже склалася досить розвинена система абстракцій (категоріальний апарат), об'єкт дослідження розбитий на окремі елементи, вивчені їх властивості та відношення між ними, тобто більш-менш повно завершено початковий етап теоретичного аналізу – сходження від конкретного до абстрактного (індукція).

До проблем застосування методологічного прийому «сходження від абстрактного до конкретного (дедукції)» можна віднести наступні.

По-перше, дедукція суперечливо трактується у науковій літературі, тобто філософії, філософії права, логіці тощо. Наприклад, О.О. Зинов'єв «метод сходження від абстрактного до конкретного ставить за мету не отримання багатосторонніх знань, а методологічне планування всієї послідовності процедури їх отримання» [2, с. 177-187]. На думку вченого, «метод сходження від абстрактного до конкретного дозволяє вирішити два типи пізнавальних завдань: 1) визначення джерела розуміння процесу розвитку, взятого як конкретно-загальне, з якого діалектично впливає все подальше різноманіття форм та модифікацій того чи іншого об'єкта; 2) опис процесу якісного приросту теоретичного знання» [2, с. 177-187]. Далі О.О. Зинов'єв робить висновок: «Таким чином, метод сходження від абстрактного описує процес якісного приросту теоретичного знання та розвитку того чи іншого матеріального об'єкта, виходячи з аналізу тих умов, у системі яких він існує. Таке розуміння методу сходження від абстрактного до конкретного не залежить від ідеологічної компоненти, але дає потужний інструмент пізнання соціальних процесів» [2, с. 177-187].

По-друге, в науковій літературі мало уваги приділяється специфіці застосування методу сходження від абстрактного до конкретного в праві. Між тим, творче використання дедукції незмінно передбачає його конкретизацію у відповідності до об'єкту дослідження. Тобто наука цивільного права, наука кримінального права і наука адміністративного права можуть мати специфіку у застосуванні дедукції при дослідженні відповідних правових явищ (цивільно-правових, кримінально-правових і адміністративно-правових).

По-третє, спроби застосування методу сходження від абстрактного до конкретного є передчасними, у разі, коли не повністю сформовано понятійний апарат, що відображає окремі сторони чи процеси в адміністративному праві. Дедук-

ція є завершальною стадією теоретичного пізнання, а тому дає плідні результати лише тоді, коли повністю виконано попередній етап – «сходження від конкретного до абстрактного (індукція)», на підставі чого створено розвинену систему абстракцій (категорій).

Чи можна сьогодні науку адміністративного права розглядати як науку, яка лише здатна описати та класифікувати нормативно-правовий матеріал із залучення (у кращому випадку) аргументації із соціологічних досліджень? Звісно «ні». Втім більшість галузевих юридичних наук перебували у такій стадії свого розвитку.

Єдиний науковий спосіб перетворення правових наук на справжню науку – це творче застосування методу сходження від абстрактного до конкретного. У процесі використання дедукції дослідник проходить два етапи:

– на першому етапі пізнання права та його інститутів зводиться до з'ясування закономірностей розвитку суспільних відносин, які лежать в основі відповідних правових інститутів;

– на другому етапі має бути показано, як на основі певних суспільних відносин невідворотно утворюються відповідні правові явища та інститути.

В результаті завершального етапу сходження від абстрактного до конкретного правові норми адміністративного права і адміністративні правовідносини, які виступали на початку пізнання як факт, виявляються «пізнаними» як необхідні у всіх своїх якостях та визначеннях.

Отже, головне завдання дедукції – створення системи взаємозалежних категорій адміністративного права.

По-четверте, неточність інтерпретації дедукції як методологічного прийому. Ці неточності проявляються в основному під час визначення категорії «конкретне», яке зазвичай розглядається як синонім реально існуючого окремого предмету чи явища. Таке розуміння конкретного є розповсюдженим і сьогодні в науці адміністративного права. На нашу думку, під конкретним слід розуміти реальні, органічно цілісні та поліструктурні об'єкти, які мають історію свого розвитку. Якщо конкретне розуміти таким способом, то

в результаті пізнання воно починає проявляти себе як система взаємозалежних понять і категорій, що відбивають сутнісні, закономірні властивості адміністративно-правового явища.

Теоретичне відтворення досліджуваного об'єкта як єдність різноманітного у системі взаємозалежних категорій становить кінцеву мету сходження від абстрактного до конкретного.

На кшталт того, як конкретне в адміністративному праві не зводиться до окремих норм, інститутів та галузей права, так і в науковому мисленні чи науці адміністративного права конкретне – це система взаємопов'язаних категорій (абстракцій), що відображають закономірності функціонування та розвитку адміністративного права як цілісного явища правової дійсності.

Саме взаємозв'язок понять і категорій у межах цілого – системи адміністративного права, а не окремих його підгалузей чи правових інститутів – становить специфічну межу сходження від абстрактного до конкретного. Там, де пізнання зупиняється на дослідженні взаємозв'язку окремих явищ, без синтезу в межах тотального цілого, мають місце дослідження, які лише готують основу подальшого сходження від конкретного до абстрактного (індукція).

Як специфічний спосіб мислення сходження від абстрактного до конкретного має власний зміст – сукупність специфічних вимог, принципів, що реалізуються на даному етапі пізнання:

1) початком сходження від абстрактного до конкретного є найпростіша абстракція, що відображає таке відношення предмета, яке є найпростішим у межах досліджуваного предмета;

2) вихідна абстракція в зародку містить усі протиріччя досліджуваного предмета, на основі яких виростають інші відносини та зв'язки;

3) сходження від абстрактного до конкретного здійснюється у процесі розкриття внутрішніх протиріч самої речі, джерела її виникнення та розвитку;

4) послідовність розгляду та відповідно розташування категорій у науці адміністративного права визначається ставлен-

ням, яке характеризує найбільш зрілий на момент дослідження стан адміністративно-правового явища. Причому це ставлення може бути прямо протилежним тому, що сприймається як природне або як відповідне законам історичного розвитку;

5) сходження від абстрактного до конкретного не є суто логічним процесом чи процесом «саморозвитку» категорії, а ґрунтується на вивченні реально існуючого світу, суспільства, які при дослідженні постійно перебувають в уявленні дослідника як передумова для їх вивчення та аналізу.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

На підставі проведеного дослідження зроблено наступні висновки.

Методологія адміністративного права передбачає можливість використання дедукції, як загально логічного прийому, при дослідженні адміністративно-правових явищ, що допомагає більш поглиблено розкрити їх сутність. Дедукція в дослідженнях адміністративно-правових явищ найбільше розповсюджена на емпіричному рівні наукового пізнання і в меншій мірі представлена на концептуальному і загальнотеоретичному рівні наукового пізнання. Втім, використання дедукції в дослідженнях адміністративно-правових явищ вимагає дотримання певних правил та вимог, ігнорування яких спотворить результати дослідження.

Були визначені наступні проблеми застосування методологічного прийому «сходження від абстрактного до конкретного»: по-перше, дедукція суперечливо трактується у науковій літературі, тобто філософії, філософії права, логіці тощо; по-друге, в науковій літературі мало уваги приділяється специфіці застосування методу сходження від абстрактного до конкретного в праві; по-третє, спроби застосування методу сходження від абстрактного до конкретного є передчасними, у разі, коли не повністю сформовано понятійний апарат, що відображає окремі сторони чи процеси в адміністративному праві; по-четверте, неточність інтерпретації дедукції як методологічного прийому.

Список використаної літератури:

1. Терещук М.М. Методологія дослідження інституту юридичної відповідальності в публічному праві. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2 (14). С. 130-142.
2. Стасенко С. Реконструкція метода сходження абстрактного до конкретного у творчості О.О. Зінов'єва. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Спеціальні та галузеві соціології»*. 2013. Том XIV. Вип. 276. С. 177-187.

Solomakha A. H. Deduction as a method of studying administrative and legal phenomena

The article revealed the features of deduction as a method of researching administrative and legal phenomena. It has been established that the methodology of administrative law provides for the possibility of using deduction, as a generally logical technique, in the study of administrative-legal phenomena, which helps to more deeply reveal their essence. Deduction in the research of administrative and legal phenomena is most widespread at the empirical level of scientific knowledge and is presented to a lesser extent at the conceptual and general theoretical level of scientific knowledge. However, the use of deduction in the research of administrative and legal phenomena requires compliance with certain rules and requirements, ignoring which will distort the research results. The following problems of applying the methodological technique "descent from the abstract to the concrete" were identified: first, deduction is interpreted inconsistently in scientific literature, i.e. philosophy, philosophy of law, logic, etc.; secondly, in the scientific literature, little attention is paid to the specifics of the application of the method of ascent from the abstract to the concrete in law; thirdly, attempts to apply the method of ascent from the abstract to the concrete are premature, in the case when the conceptual apparatus reflecting individual parties or processes in administrative law is not fully formed; fourth, the inaccuracy of the interpretation of deduction as a methodological technique. As a specific way of thinking, the ascent from the abstract to the concrete has its own meaning – a set of specific requirements, principles that are implemented at this stage of cognition: 1) the beginning of the ascent from the abstract to the concrete is the simplest abstraction, which reflects the relation of the subject, which is the simplest within the scope of the study subject; 2) the original abstraction in the bud contains all the contradictions of the studied subject, on the basis of which other relations and connections grow; 3) the descent from the abstract to the concrete is carried out in the process of revealing the internal contradictions of the thing itself, the source of its origin and development; 4) the sequence of consideration and, accordingly, the arrangement of categories in the science of administrative law is determined by the attitude that characterizes the most mature state of the administrative-legal phenomenon at the time of the study; 5) the descent from the abstract to the concrete is not a purely logical process or the process of "self-development" of the category, but is based on the study of the actually existing world, society, which during the study are constantly in the researcher's imagination as a prerequisite for their study and analysis.

Key words: science, science of administrative law, methodology, methodology of administrative law, deduction, induction, administrative-legal phenomena.